

Кричун Алла Василівна
Студентка 2 курсу ОС «магістр» ННІОТ
Науковий керівник: д. е. н., професор кафедри
фінансів ім. С. І. Юрія Кізима Т.О.
Західноукраїнський національний університет

СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

Прогресивний розвиток сучасної економіки стає неможливим без фінансово освічених громадян – повноцінних учасників цього процесу. З цією метою десятиліттями в низці країн проводяться різноманітні освітні заходи, основною метою яких є формування покоління людей, які вміють раціонально розпоряджатися власними фінансами, вдало використовувати інструменти заощадження, виступати відповідальними споживачами товарів і послуг. Саме такі громадяни виступають основою стабільності і процвітання будь-якої держави світу.

В Україні рівень фінансової грамотності населення знаходиться на дуже низькому рівні. Населення не лише не знає як користуватися фінансовими інструментами, а й має низьку довіру до фінансової системи та її інститутів. Підвищення фінансової грамотності є актуальним питанням як для поліпшення добробуту громадян, так і для економічного розвитку країни [1].

Дослідження фінансової грамотності населення нині набуло широкого поширення по всьому світу завдяки проектам, підтриманим Організацією економічного співробітництва та розвитку і Світовим банком.

Сьогодні одним із пріоритетів діяльності Організації економічного співробітництва та розвитку визнано розвиток фінансової освіти, під якою розуміється «процес, у результаті якого клієнти (інвестори) поліпшують свої знання про фінансові продукти і концепції і за рахунок інформації інструктажу і (або) об'єктивних рекомендацій виробляють навички і зміцнюють довіру, щоб розуміти фінансові ризики і мати можливість робити поінформований вибір,

дізнатися про те, куди звертатися за допомогою, а також уживати інших ефективних заходів задля поліпшення свого фінансового добробуту і забезпечення захисту власних інтересів» [2].

Існує чимало визначень поняття «фінансова грамотність». Перш за все слід виділити офіційне визначення фінансової грамотності, яке представлено в документах ОЕСР: «Фінансова грамотність – це сукупність таких елементів, як обізнаність, знання, навички, установки (життєві орієнтири) і поведінка, що дають змогу приймати обґрунтовані фінансові рішення для досягнення особистого фінансового благополуччя» [2].

Відповідно до визначення Управління з регулювання і нагляду у сфері фінансових послуг Великобританії, фінансова грамотність (компетенція) передбачає здатність людей жити згідно з тими коштами, що є в їхньому розпорядженні, стежити за станом своїх фінансів, планувати свої майбутні доходи і витрати, особливо пенсію, правильно вибирати фінансові продукти і розбиратися у фінансових питаннях [3].

Цікавим є досвід уряду США, яким було створено Комісію з фінансової грамотності та освіти, а також Консультативну раду з фінансової грамотності при президенті США. У доповіді Консультативної ради з фінансової грамотності наводиться таке її визначення: «Уміння ефективно використовувати знання і навички з управління фінансовими ресурсами для досягнення фінансового благополуччя» [4].

Відтак, фінансова грамотність населення – сукупність світоглядних позицій, установок, знань і навиків громадян щодо ефективного управління особистими фінансами та здатність компетентно застосовувати їх у процесі прийняття фінансових рішень [5].

Серед науковців також існують різні підходи щодо тлумачення фінансової грамотності.

Так, Р. Кійосакі трактує фінансову грамотність як сукупність знань в сфері фінансів, а також вміння цими навичками користуватися [6].

Т. Кізіма фінансову грамотність розглядає як сукупність світоглядних позицій (установок), знань і навичок громадян щодо ефективного управління особистими фінансами та здатність компетентно застосовувати їх у процесі прийняття фінансових рішень [5, с. 65].

На думку І. Соркіна, фінансовою грамотністю є знання громадянами фінансових понять, а також можливостей та порядку використання населенням фінансових послуг [7, с. 305].

З точки зору Т. Смовженко, фінансова грамотність – це сукупність знань, вмінь та навичок, які потрібні населенню для прийняття відповідальних економічних і фінансових рішень з належним рівнем компетентності, і забезпечує соціальну стабільність у суспільстві [8, с. 35].

І. Ломачинська вважає, що фінансова грамотність – це спосіб мислення, котрий передбачає використання оптимальних шляхів та раціональних ідей для покращення якості та рівня життя як окремої людини, так і всього суспільства загалом [9, с. 118].

Інші визначення при загальному різноманітті формувань охоплюють різні аспекти, починаючи від управління особистим бюджетом, планування пенсійних заощаджень та інших важливих цілей в житті до розуміння таких інструментів, як страхування життя, ризиків приватних інвестицій на фінансових ринках, знання прав споживачів фінансових продуктів. Визначають фінансову грамотність як важливий елемент знань, який необхідний для прийняття рішень.

Відзначимо, що фінансову грамотність пов'язують безпосередньо з певною системою знань про основні фінансові продукти, що реалізуються на фінансовому ринку країни. Аналогічні визначення трактуються у відкритій енциклопедії Вікіпедії, що визначає фінансову грамотність як сукупність знань про фінансові ринки, особливості їх функціонування і регулювання, професійних учасників і пропоновані ними фінансові інструменти, продукти та послуги, вміння ними користуватися з повним усвідомленням наслідків своїх дій і готовністю брати на себе відповідальність за прийняті рішення [48]. Таке

трактування найповніше охоплює основні аспекти управління особистими фінансами громадян.

Водночас надто загальним і позбавленим будь-якої конкретики й цілеспрямованості вважаємо визначення фінансової грамотності, як ступеня володіння людиною культурою фінансової поведінки, фінансовими знаннями й навичками [10], адже важко здогадатись, що автори розуміють під фінансовою поведінкою, фінансовими знаннями й навичками та якими саме сферами обмежуються ці поведінка, знання й навички.

Визначення фінансової грамотності як сукупності знань, вмінь та навичок, потрібних для прийняття відповідальних економічних і фінансових рішень та вжиття заходів з належним рівнем компетентності [11], на наш погляд, дещо звужує трактування цього поняття, адже фінансова грамотність передбачає не лише наявність необхідних знань і навиків для прийняття відповідальних фінансових рішень, а й уміння формувати оптимальний бюджет, вести постійний облік особистих доходів і витрат, оминати ризики, здійснювати перспективне фінансове планування тощо.

Узагальнюючи різні підходи щодо визначення даного поняття, під фінансовою грамотністю будемо розуміти набуті людиною професійні компетенції, що дають їй змогу приймати зважені рішення щодо ефективного управління особистими фінансами діяти раціонально відповідно до конкретних життєвих обставин та здатність компетентно застосовувати відповідні знання і навички в процесі прийняття фінансових рішень. При цьому, під професійними компетенціями будемо розуміти вміння використовувати знання, навички та досвід управління особистими фінансами, з метою прийняття обґрунтованих рішень, направлених на отримання оптимального результату.

В багатьох країнах світу вміння заробляти й розпоряджатися коштами слугує критерієм успішної фінансової захищеності особистості в суспільстві. Отже, у цьому контексті питання сприйняття грошей і багатства, фінансових атрибутів у світогляді українців набуває першочергового значення і є невіддільним від проблеми формування фінансової культури населення.

Відтак, у найбільш узагальненому вигляді фінансова грамотність включає три взаємопов'язані складові: світоглядні позиції, знання і навички (табл. 1).

Таблиця 1.

Складові фінансової грамотності населення.

Складові фінансової грамотності населення	Характеристика
<i>Світоглядні позиції</i>	сформовані населенням традиції і культура фінансової поведінки та рівень усвідомлення ним необхідності підвищення фінансової грамотності.
<i>Знання</i>	передбачають освоєння й розуміння населенням основних фінансових категорій, понять, явищ і процесів (наприклад, сутності, мотивів і чинників заощаджень, природи й функцій фінансового ринку, принципів функціонування фінансових інституцій, співставлення ризику й дохідності тощо).
<i>Навички</i>	уміння знаходити й аналізувати фінансову інформацію, звичку відстежувати події на фінансовому ринку, уміння порівнювати пропозиції щодо інвестування коштів у фінансові активи від різних фінансових інституцій, здатність уважно читати договори щодо придбання фінансових послуг і розуміти закладену в них інформацію тощо.

Джерело: складено на основі джерела [12].

Фінансова грамотність (як компетенції, що формуються в процесі навчання) включає три взаємозалежні елементи: установки, знання і навички. Перша частина – правильні установки – це базис фінансової грамотності. Йдеться про формування культури фінансової поведінки, яка починається з планування сімейного бюджету (причому на тривалу перспективу) і вироблення стратегії реалізації потреб життєвого циклу сім'ї.

Необхідні знання – принципи і схеми функціонування фінансового ринку, розуміння природи і функцій фінансових інститутів, інструментів, ази юридичної та податкової грамотності, розуміння меж відповідальності

фінансових інститутів перед клієнтами й клієнтів перед фінансовими інститутами, володіння мінімальним фінансовим словником, включаючи поняття ризику і прибутковості, дисконтування, інфляції, розуміння відмінностей між готівкою і безготівковими платежами і т. п.

Необхідні навички – уміння читати договір і розуміти інформацію, що міститься в ньому, порівнювати між собою пропозиції різних компаній, уміння подавати претензію або скаргу, якщо права порушені, шукати і знаходити інформацію про фінансовий ринок тощо [13].

Важливість формування й розвитку основних фінансових навиків (до яких належать також навички особистого фінансового планування, формування оптимального бюджету доходів і витрат, інвестування, користування різноманітними фінансовими продуктами й послугами) обумовлена дедалі зростаючою роллю вартісних агрегатів у житті сучасної людини.

Поняття фінансової грамотності включає не стільки фінансові знання, скільки розуміння базисних основ управління особистим бюджетом, усвідомлення фінансової відповідальності за прийняті рішення, вміння порівнювати фінансові ризики і корисність фінансової послуги, усвідомлення впливу фінансових рішень на рівень особистого добробуту.

Фінансова грамотність передбачає наявність таких основних компонент, як вміння заощаджувати, вміння витратити та вміння заробляти (рис. 1). Вміння заробляти передбачає здатність особи отримувати достатній рівень доходу для забезпечення власних потреб. При цьому слід пам'ятати, що кожна людина повинна прагнути мати кілька джерел доходу (на випадок виникнення, форс мажорних обставин, пов'язаних із раптовою неможливістю тримання доходу з основного джерела).

Наступною важливою компонентою фінансової грамотності, окрім вміння заробляти, є вміння ефективно витратити зароблені кошти.

Третя компонента фінансової грамотності – вміння заощаджувати, так як здійснювати заощадження потрібно завжди.

сьогодні нам надається безліч можливостей стати цілком грамотними у фінансових питаннях: вже можна без проблем купити книги з фінансів, їх управлінню, накопиченню, примноженню і т.д. Деякі з нас вже користуються послугами фінансових консультантів і вдало змушують свої гроші «працювати» на себе.

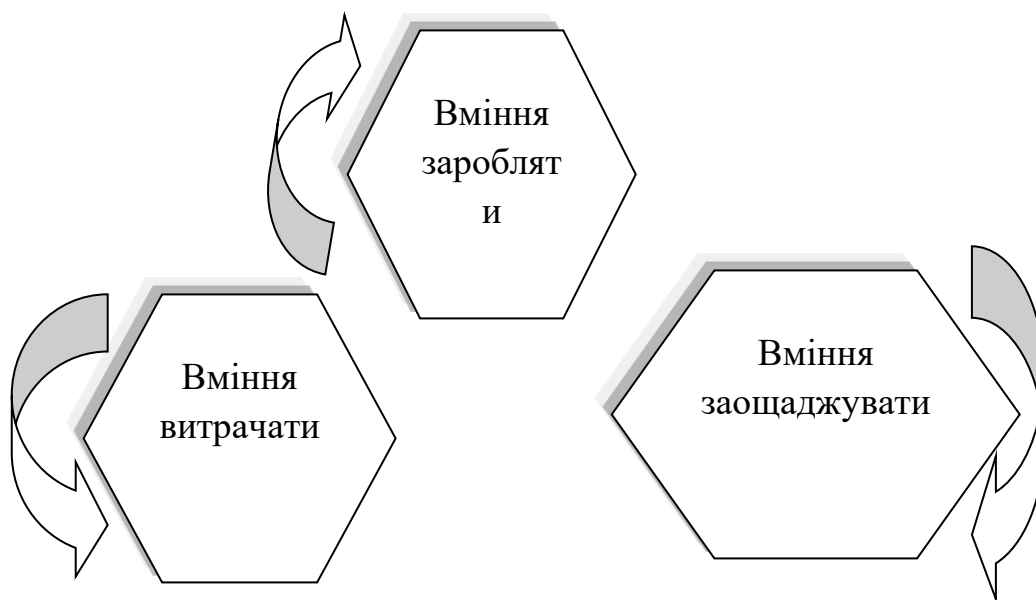

Рис. 1. Компоненти фінансової грамотності [12, с.15].

Звичайно, все ще залишається маса людей, які занадто скептично ставляться до цих заходів і прийомів з управління своїми капіталами, але і вони, коли починають бачити результати грамотного фінансового управління своїх знайомих, починають інакше мислити. Питання фінансової грамотності стало надзвичайно актуальними сьогодні.

Адже з точки зору економіки в цілому, недостатній рівень знань у галузі фінансових послуг свідчить про низький ступінь залучення широких верств населення до споживання цих послуг, а отже – обмежує рівень і якість накопичень та інвестицій, котрі визначають потенціал економічного зростання.

Фінансово грамотні люди більшою мірою захищені від фінансових ризиків і непередбачуваних ситуацій. Вони відповідальніше ставляться до управління

особистими фінансами, здатні підвищувати добробут за рахунок розподілу наявних грошових ресурсів і планування майбутніх витрат.

Список використаних джерел:

1. Дудчик О.Ю. Матвійчук І.О. фінансова грамотність населення: теоретичні аспекти, проблеми і перспективи поліпшення в Україні. Гроші, фінанси і кредит. Випуск 31. 2019 с. 631-636. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/31_2019_ukr/96.pdf

2. OECD/INFE HIGH-LEVEL PRINCIPLES ON NATIONAL STRATEGIES FOR FINANCIAL EDUCATION, August 2012. URL: <http://www.oecd.org>.

3. The Financial Services Authority (2006) Financial Capability in the UK: Establishing a Baseline. URL: http://www.fsa.gov.uk/pubs/other/fincap_baseline.pdf.

4. U.S. Department of the Treasury (2016) Promoting Financial Success in the United States: National Strategy for Financial Literacy 2016 Update. URL: <https://www.treasury.gov/resourcecenter/financialeducation/Documents/National%20Strategy%20for%20Financial%20Literacy%202016%20Update.pdf>

5. Кізима Т. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2012. Вип. 2. С. 64-71.

6. Киосаки Р. Т., Летчер Ш. Л. Руководство богатого папы по инвестированию. Львів: Люкспринт. 2005. 352 с.

7. Соркін І. В. Методологічні засади розроблення стратегічних документів щодо фінансової грамотності. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2013. Вип. 2. (15). С. 281–289. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2013_2_40.

8. Смовженко Т. С., Кузнєцова А. Я. Фінансова грамотність населення та її вплив на розвиток економіки України. Регіональна економіка. 2013. № 2(68). С. 34–42.

9. Ломачинська І.А. Фінансова грамотність як основа оптимізації фінансової поведінки в умовах глобалізації. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечнікова. 2011. Т 16. Вип. 20. С. 116–124.

10. Кузнецов Н.Г., Кочмоло К.В., Алифанова Е.Н., Евлахова Ю.С. Развитие системы инноваций в непрерывном финансовом образовании. Финансы и кредит. 2010. №41 (425). С. 2–12.

11. Бонд Р. Куценко О., Лозицька Н. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: факти та висновки. [FINREP, Проект розвитку фінансового сектору]. Київ, грудень 2010 року. 40 с. URL: <http://www.finrep.kiev.ua>

12. Методика викладання фінансової грамотності: навч. посіб. / Т. О. Кізима, В. В. Письменний, С. Л. Коваль [та ін.] ; за ред. Т. О. Кізими. - Тернопіль : Осадца Ю. В., 2017. - 200 с.

13. Зеленцова А., Блискавка Е. Повышение финансовой грамотности населения. Международный опыт и российская практика. Москва : Кнорус, 2012. 112 с.

Кузьмич Марія Ананіївна

*Начальник відділу правового та організаційно-кадрового забезпечення
Смиської селищної ради*

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ МІСЦЕВИМ БЮДЖЕТАМ

В Україні реалізується важлива реформа місцевого самоврядування та децентралізація влади, яка передбачає передачу більших повноважень і ресурсів на рівень територіальних громад. Важливою складовою та запорукою реалізації цієї реформи є належний розвиток міжбюджетних відносин, основне завдання яких полягає в досягненні узгодження інтересів між державою, регіонами та територіями, а також у розподілі між ними фінансових ресурсів та відповідних обов'язків.